

Zemun, grad na reci

Milan Prodanovic, arhitekta

Maja Vidovic, polaznik radionice, osoba sa hendikepom sluha

šetnja i razgovor na Zemunskom keju, decembra 2008.

Milan Prodanović: Majo, ja sam Milan, Miki.

Maja Vidović: Drago mi je, ja sam Maja.

M.P.: Danas ćemo pričati o Zemunu i urbanizmu Beograda. Šta je to Zemun, duh Zemuna? Svako mesto ima svoj duh.

M.V.: Vidite i sami, Gardoš je najstariji deo Zemuna. Ja sam odrasla kod Kalvari parka. To je nekad bio jako lep park. Kalvarija ima svoje zemunice.

M.P.: I zato se zove Zemun, po zemunicama.

M.V.: Da, po zemunicama.

M.P.: Po beogradskom urbanizmu Zemun se podrazumeva *preko*, preko reke. Nekada je tu bila granica između dva carstva, evropskog i islamskog.

M.V.: Beograd je veliki grad, ali i Zemun ima dušu. Imate reke koje povezuju oba grada.

M.P.: Kroz istoriju Beograd nikada nije izašao na reku. Jedino ovo parče gde je velika beogradska konurbacija izašla na reku. Sada je vizija novog, post tranzicijskog Beograda izlazak na reku. Beograd nije izašao na reku, a Zemun jeste, on ima taj odnos sa rekam. Zato smo se i našli ovde Sada ćemo da se prošetamo malo.

M.V.: Šta vi mislite o rekama?

M.P.: Simbolički kad Beograd izađe na reku, Beograd će ući u Evropu. Sa brdovitog Balkana na pitominu evropskih reka. To je neka simbolika, a pričali bi dalje o Beogradu i uopšte u gradovima. Dok mi ovo pričamo svakog minuta svakog minuta po jedan stanovnik sela napušta selo i prelazi u grad. Gradovi rastu strašno, i to globalno. To je globalni problem, napuštaju se sela. Na našoj planeti više je ljudi u gradovima nego u seljima. Pedeset posto

plus jedan je u gradovima. Naša planeta je urbana, a urbana filozofija je drugačija od ruralne. Šta znači urbano? Mi nemamo reč za urbano. To je latinska reč urb. Prvi je upotrebio Đura Daničić. Naš profesor Bogdan Bogdanović koji je bio gradonačelnik Beograda je prvi upotrebio izraz urbanitet, kvalitet života. To nije samo premeštaj nego treba da se promeniš i ti, da živiš urbano.

M.V.: Mi smo sada velegrad, metropola.

M.P.: Metropola. Upravo je to problem. U razvijenoj Evropi dolazi post metropolitska faza. Evropa više neće velike gradove. To je problem centralizacije. Evropa je rekla: neće biti gradova preko pet miliona. To je pitanje identiteta.

M.V.: Ja sam odrasla u Zemunu, ali živim u Beogradu. Zato volim da dolazim u Zemun. Ovde se osećam sigurno i lepo mi je ovde.

M.P.: Da li dolaziš na reku?

M.V.: Kad se šetam pored reke imam sigurnost i mir. Zato ljudi vole da se šetaju pored reke.

M.P.: Ali da li je samo šetnja.... Sada se priča da će Luka Beograd, jedna velika teritorija, da izađe na Dunav.

M.V.: Malo ljudi cene Dunav.

M.P.: Jedino gde ljudi stanuju pored reke je Zemun. Marina Dorćol sad će tek početi sa nekim stanovima na reci. Biciklističke staze, šetališta, kafići i to je već neka druga priča. Beograd na reci- to je sada urbanistička vizija novog Beograda.

M.V.: Premalo Beograđana cene ovakav dragulj.

M.P.: Ne cene? Zašto misliš da ne cene?

M.V.: Ljudi dolaze dolaze na splavove. Ali nije u tome sve...

M.P.: Splav nije život na reci. Splav je nužno zlo. To je noćni život. To nije reka. Kad ne mogu da naprave kafić u gradu, naprave na splavu. Splav nije izlazak na reku. Ovo je izlazak na reku, gde imaš stan i dnevnu sobu koja gleda na reku.

M.V.: Kad bi zgrada mogla da ispriča priče ispričala bi najlepše priče.

M.P.: Stare zgrade čuvamo. Grad bez starih zgrada je kao čovek bez memorije.

M.V.: Volela bih da Evropa vidi kakvu mi kulturu imamo. Mi smo najstarija evropska zemlja.

M.P.: Pa... dobro, na Balkanu je počela evropska civilizacija, kod starih Grka...naravno, sada da se malo hvalimo, mi Balkanci.

M.V.: Koja vam se zgrada najviše sviđa.

M.P.: Pa ne znam.. ja sam dolazio uvek kod Šarana, ali ne znam neku posebnu zgradu.

M.V.: A muzika?

M.P.: Muzika to je druga priča...

M.V.: Ja ne čujem, ali volim muziku, naročito starogradsku. Na Gardošu sviraju jako lepe starogradske pesme. Ne pratim pesme ali muziku volim.

M.P.: Sa novokomponovanom muzikom je problem. To je priča sa celom našom kulturom da se ne cení staro nego se pravi novo.

M.V.: Starogradska muzika nosi duh starih vremena. U tome je čar...

M.P.: U Italiji nastao je pokret koji nije samo muzika nego je hrana. SLOWFOOD. Kad su podigli McDonalld u Rimu pokrenut je pokret protiv brze hrane. Spora hrana koja čuva diverzitet biljaka, mesa ribe.

M.V.: Za mene je hrana kao pesma.

M.P.: Jeste. Nova kultura je i arhitektura i muzika i hrana. Gastronomija. Reč poljoprivreda... srpski jezik je to prihvatio kao privredu, međutim prava reč je rimska agrikultura, kultura pejsaža, ishrane. Ishrana je kultura i poljoprivreda je agrikultura. A ne samo da proizvodimo repu i pravimo šećer.

M.V.: Šta vi mislite o kulturi starog i Novog Beograda?

M.P.: Novi Beograd je jedna opština. Dolazi vreme kada će morati da se naprave lokalni identiteti i Novi Beograd će morati da se podeli u više identiteta. Kao što ti kažeš da poznaješ ceo Zemun. Neki lokaliteti se stvaraju gde se ljudi poznaju, neki lokalni duh se pojavljuje. Novi Beograd mora da nađe neke svoje idenitete. Jedno je Sajmište gde smo bili sa Dejanom, jedno je prema hotelu Jugoslavija itd. Novi Beograd će da nađe svoje identitete prema svojim lokalnim zajednicama. Šta je identitet?

M.V.: Šta biste vi promenili?

M.P.: Ja ne bih menjao. Naš projekat je takav da ponovo koristimo stare zgrade, da ne zidamo mnogo. Da se što manje zida, a da se što više koristi. Da se naprave biciklističke staze. Ne može više auto u gradove. Mora da se napravi metro, neka šinska vozila i ne samo Beograd nego i drugi gradovi.

M.V.: Malo ljudi znaju koliko Zemun ima tajni. Zemun je dobio ime po zemunicama. Pun ih je Zemun. Ja znam za zemunice kod Kalvarije, parka. Kad sam bila mala tamo sam izlazila. Sa drugovima sam išla tamo na izlete.

M.P.: Šta je bilo u tim zemunicama.

M.V.: Tu su se za vreme prvog i drugog svetskog rata krile izbeglice.

M.P.: A pre toga? Da li je to bio podrum za vino?

M.V.: Ne znam.

M.P.: U Sremskim Karlovcima postoje zemunice, ali to su podrumi za vino i tu je temperatura stalna.

M.V.: To stoji tu neiskorišćeno od drugog svetskog rata.

M.P.: Staro rimski naziv za Zemun je Taurunum. Ima ga na starim mapama, naselje je postojalo i pre. Beograd je bio tvrđava samo nije bilo naseljeno po brdima. Ovo je bilo naseljeno još od starih vremena.

M.V.: Ovo je brdoviti predeo ima i lep vidikovac.

M.P.: Ovo ovde je reka i mi smo preko. Za nas kažu da smo Srbi prečani mi koji smo preko. Ja sam Novosađanin.

M.V.: Pre nije bilo mosta.

M.P.: Išlo se brodom, postojali su pontonski mostovi na starim mapama. Ovde je počinjala Evropa i tu je bio karantin. Kada su dolazili brodom tu su ih držali da vide da li su (zaraženi) Cela priča, sada malo urbanistički zvuči, deindustrijalizacija, svi industrijski pogoni da postanu ateljei i studiji za televiziju i za zabavu, da se ide biciklom. Imamo već takve primere Barcelonu, ona je najbolji primer. Pet kilometara obale bila je velika industrijska zona a sada je pedivno šetalište sa biciklističkim stazama.

M.V.: Na primer jednom godišnje ima leskovačka roštiljada.

M.P.: U Zemunu leskovačka roštiljada... A ima li riblje čorbe?

M.V.: Ima riblje čorbe. Jednom godišnje ima festival riblje čorbe. Možete da prođete i sipate i probate svaku riblju čorbu.

M.P.: Ima jedan projekat gde brodići krenu.... To je fregata, to je više za Beograđane.

M.P.: Najlepši prostori su pored reka, a nisu upotrebljeni. Stara železnička stanica je divan prostor ali nema ništa. Preko Luka Beograd nema ništa. Sada hoće da presele luku i da Beograd tu siđe na Dunav. Nisu iskorišćene šanse kroz istoriju. Kada su Srbi došli u Beograd brdo su zidali. Od Terazija, pa Skupštine, pošte, Pravni fakultet, Tehnički fakultet sve je na

brdu. Savski amfiteatar, Dunavski amfiteatar znači Beograd na brdu a reka nema veze. Istorija Beograda je stalno na brdu. Silazak na reku je nova vizija, nova koncepcija.

M.V.: Sada predstavljaju Novi Beograd kao srpski Wall Street

M.P.: Gluposti, kakav Wall Street

M.V.: Red ulica, banaka, tržnih centara kao Merkator, šoping molovi...

M.P.: E sada je došla kriza. Mora nešto novo da se smisli, a novo je da dolaze mejlovi. Ne mogu više automobili. Gradovi u Evropi su sačuvali pešačke zone, zelesnicu, šinska kola

M.V.: Ne treba da idu kola...

M.P.: Pa dobro, treba kola, ponekad, kad ideš na odmor, a ne da ideš kolima na posao. Zagušiš saobraćaj, stalno saobraćajni kolaps.

M.P.: Vidiš Majo, mi dok sada pricamo svakog minuta 100 ljudi se seli u gradove i gradovi rastu. I ne samo Beograd nego gradovi globalno. Mi sada pričamo o trećem Beogradu. Prvi Beograd je Stari Beograd, drugi je Novi Beograd u vreme socijalizma, a treći Beograd je ne samo sa druge strane reke nego nema više plana, država ne planira mi odlučujemo o njemu.

M.V.: Kakva je vizija trećeg Beograda?

M.P.: Vizija trećeg Beograda je da sve to povežemo u veliku konurbaciju. Da siđemo na reke, levu obalu Dunava. Grad na vodi može da nikne sa one strane. Tamo je močvarno zemljište, sa zemljanim radovima potpuno može da se napravi grad da iz dnevne sobe gledaš u vodu i imaš brod i da uđeš u reku. Postoje takvi gradovi u svetu, to je neka vizija. Ne odlučuju urbanisti nego građani. Mi građanima pričamo, a građani odlučuju i to je demokratija. Mislim da su građani Bograda dovoljno pametni imaju svoju tradiciju i da hoće da obnove duh svog grada, duh Beograda, duh Zemuna, duh Starog Beograda čak i preko, Beograd preko. To je neka priča o trećem Beogradu gde građani odlučuju.

M.V.: A kako ćete da pokažete kroz tu viziju dušu i Novog i Starog Beograda.

M.P.: Došlo je vreme kada je to veoma kompleksno. Došao je internet, kompjuter, mrežna komunikacija. Na početku sam te pitao o duhu mesta. Postoji ta umreženost, globalna mreža, a samo jedno mesto, samo je jedan Zemun, neponovljiv. I to je jedna jedina duša grada. Obnavljamo promociju mesta. Nije više socijalizam gde vlast, država planira nego smo na tržištu. Mi se trudimo da privučemo kapital, da privučemo turiste i da privučemo obrazovanije stanovništvo da se nasele. Moramo da poboljšamo kvalitet kako bi grad bio atraktivan. Pravimo promociju Zemuna, duha Zemuna, duha Beograda, promocija duha mesta. Mi smo sada na tržištu i gradovi se takmiče međusobno.

M.V.: Moramo da pokažemo pozitivnu stranu Zemuna.

M.P.: Šta je pozitivno?

M.V.: Lepota, duh....

M.P.: Sada se koristi reč kvalitet života uključujući hranu, muziku i zabavu ali i rad. Da dobro radiš i zaradiš i da si efikasan na tržištu. Nije samo šetnja nego moraš da budeš i efikasan.

M.V.: Vi ste rekli kvalitet, a ja kažem čarolija

M.P.: Pa to je lepo...

M.V.: Kad bi ljudi došli iz Evrope i videli Zemun to bi bila misterija za njih. Naša hrana, muzika, istorija...

M.P.: To sada treba da izgradimo. Treba da pišemo kuvare, to je sada nova komunikacija gde dolazi i televizija i internet i film. To je jedan novi život u komunikacijama. Globalna mreža i neponovljivo mesto. Samo je jedno mesto i kontakt je licem u lice. Urbano mesto susreće virtuelni prostor. Virtuelni prostor je mrežni prostor. Mi u tom virtuelnom mestu moramo da promovišemo urbano mesto, da promovišemo Zemun, duh mesta. To je neponovljivo, ti identiteti. Pričao sam ti o sporoj hrani. Nije to samo spora hrana to je da usporimo malo život da ga vežemo za neki lokalitet, za neku lokalnu hranu, za lokalni pejzsž, za lokalne biljke koje tu rastu, za neke lokalne ljude, za neku istoriju, poeziju, muziku za nešto što je specifičnost. I onda je ceo svet bogastvo raznovrsnosti, proizvodnja raznovrsnosti, a ne uniformnost. Šta znači građanin, civil, civitas. Slobodni građanin- to je pojam jednog slobodnog građanina koji ima svoja ljudska prava da misli i da stvar svoj identitet, da ga razvija i onda dobijamo raznovrstan svet. Priča o Novom Beogradu je priča da će na se stvoriti novi lokalni identiteti, lokalni kafici koji će biti specifični za to mesto. Novi Beograd je napravljen da bude prestonica i mora se toga osloboditi. Nema više Jugoslavije

M.V.: A šta podrazumevate pod tim

M.P.: Ne pripada više Centralnom komitetu nego građanima

M.P.: Ne znam da li se slažeš sa tim da smo mi sada na raskrsnici, idemo u Evropu. Mi i jesmo u Evropi, a Evropa je Evropska zajednica. Šta to znači? Mnogi ljudi ne znaju šta to znači pa misle da je to neki pritisak, opterećenje. Evropa pokušava da nema velike gradove, da nema gradove preko pet miliona. Da budu mali gradovi. U Firenci će biti centar za proučavanje istorije Evrope. Sva arhiva iz Brisela ide u Firencu i tamo se proučava. Evropa pokušava da pronade svoj identitet, a identitet nije jedna Evropa nego svi mali identiteti. I ključić i Zemun i Beograd i Pančevo...Ljudska prava to je jedna osnovna stvar u Evropi, pravo građanina da slobodno misli. Kada to prenesemo na urbanizam to znači grad je naš, Beograd je naš, pripada građanima Beograda i oni će da odluče šta će i kako će. A ne da se pojavljuju neki tajkuni i

kažu da je Beograd njihov. Mi moramo da se borimo kao građani za naš Beograd, da bude kvalitetan, da smo kompetitivni da privučemo kapital, da privučemo turiste.

M.V.: Da kažemo da smo i mi prava Evropa.

M.P.: Tako je

M.P.: Turizam je najekspanzivnija grana privrede na svetu. Mladi imaju manje više rešen problem stanovanja u Evropi imaju auto. I šta rade- putuju. Mi smo željni turista ali i turizma uništava. Imali smo jedan projekat u Firenci gde je veliki broj turista. Skače cena zemljišta i ljudi se iseljavaju i grad umire. Postaje grad muzej. Grad muzej nema stanovnika. Tu je potreban drugi vid turizma, edukativni turizam. Da dođu studenti koje to stvarno interesuje. Ne da svi budemo kafedžije, kelnerice i kuvari.

M.P.: Beograd mora da ulaže u infrastrukturu koje nema. Kada se ljudi doseljavaju to je urbanizacija, a urbanizacija bez rasta infrastrukture je padanje na nivo trećeg sveta, favelizacija. Znaš li šta je favela? Zida se u Beogradu puno, ako zidaš puno a nemaš mostove, putove, zdravstvo, školstvo padaš na nivo trećeg sveta. To se zove favelizacija. Urbanizam je politika. Mi se sada nalazimo u tranziciji. Prelazimo sa jednog sistema gde je neko planirao, jedna partija, a mi urbanisti smo slušali. Sada urbanisti slušaju građane i građani moraju da gledaju kvalitet svog života, a ne da gledaju da li ćemo biti prvi u svetu nego da li imamo kvalitetan život. A kvalitetan život u Beogradu je vezan za kvalitetan saobraćaj i to javni saobraćaj, metro, pešačke zone, biciklisti. Auto, opet ista priča. Mi volimo auto, ali auto se čuva za godišnji odmor.

M.V.: Više volim da se šetam nego da se vozim autom.

M.P.: Ja sam voleo da putujem autom. Obišao sam celu Italiju i Španiju autom kad sam bio mlad. Ali na posao sam išao javnim prevozom. Ovo mi je glupo, po jedan čovek u autu i svi idu na posao. Parkiraš auto i zauzmeš mesto.

M.V.: Nekada mi se čini da je lakše ići javnim prevozom nego kolima

M.P.: Beograd bi morao da se preorjentiše na javni prostor i mora da nađe svoj identitet, da nađe sebe. Zemun ima svoj identitet imaju i delvi Beograda, ali nije to eksplicitno. Da nađe sebe na tom razmeđu. Mi smo na razmeđu civilizacija Na Kalemegdanu je greben Balkana, a Zemun je opet nešto drugo. Ovde se susreću Evropa i Balkan. Tu je bila granica. Kad me je Dejan pitao gde ćemo snimati rekao sam kod Šarana. Kad dođem u Zemun uvek idem kod Šarana ili tamo duž obale ima jedan restoran gde možeš da sedneš sa lap topom, jedeš ribu i gledaš u reku. Misliš i stvaraš. Potrebno je da bude i radni i stambni deo na reci. Ne samo šetati. Treba šetati, ali ne možemo ceo život samo šetati. Treba da se naprave razni sadržaji i radna mesta i zabava i kultura...

M.V.: A šta mi možemo da damo Evropi?

M.P.: Dolazi novo vreme. Svetu nedostaju talenti. A kod nas talenti završavaju fakultete i ostaju na ulici, nemaju posla. U Firenci postoji mogućnost da staviš diplomski da to vidi svet. Mi nudimo jednu mladu energiju, jedan pametan svet koji hoće nešto da proizvodi. Da li znaš šta je *brand*? To je promocija nekog kvaliteta. Da li Zemuna, da li nekog proizvoda, hrane. To je jako komplikovano pitanje i možemo da proizvodimo mnogo. Vi ste mladi građani Beograda. Morate se boriti za voj grad. Dolaze neki zli ljudi da grade skupe hotele i da ne smete da priđete gradu. Učenje je nešto što je otvorena svest. Tebe interesuje turizam. Edukativni turizam je ekspanzivna grana u svetu. Ljudi putuju, Bolonjska deklaracija... Izvlačimo studente iz učionice da putuju i da vide... Neko može da dođe iz Italije da ga ti učiš o Zemunu. Radoznalost je osnovna stvar u učenju. Obogaćujemo znanja o Zemunu i to je identitet, učenje o Zemunu. Na vama mladima je da proučavate dalje Zemun i da pokazujete drugima šta je dobro u Zemunu.

M.V.: Da naučimo da cenimo istoriju...

M.P.: Duh mesta. Nadam se da ćemo nastaviti da se družimo a sada ćemo završiti ovaj razgovor. I ja se nadam da ćeš nastaviti da proučavaš Zemun .

M.V.: Volela bih

M.P.: Projekat se nastavlja i mi nastavljamo da radimo. Kad imaš radoznalost mlad si, a mlad si dok učiš...